

ÇİFTÇİ NEDEN BU KADAR BORÇLU?

ÇİFTÇİ YATIRIM YAPABİLİYOR MU?

DÜNYA'DAKİ TARIMSAL SERMAYE OLUŞUMU (Tarım-Bitkisel/Hayvansal, Ormancılık, Balıkçılık) NE DURUMDA?

BİZ NE DURUMDAYIZ?

Asıl resim burada yatıyor.

Brüt Sabit Sermaye Oluşumu:

Yani bir yıl içerisinde sabit yatırım araçlarına (arazi hariç) yapılan harcamalar.

Envantere ilave edilen sabit yatırım değeri taşıyan (1 yıldan fazla süre ile kullanılabilen) tüm üretim araçları.

Brüt.

Binalar, barınaklar, makine ve aletler, sabit ekipmanlar, hayvansal ve bitkisel bütün üretim araçları.

Çiftçinin arazi dışındaki servetine yapmış olduğu yıllık ilave değer.

Bakalım.

Önce cari değer üzerinden.

Yani o yıla ait \$ değeri üzerinden.

2013 \$ Değeri (Cari)

Tüm dünya ülkeleri ~559,2 milyar \$'lık Brüt Sermaye Oluşumu yaratmış.

Dünyanın tüm çiftçileri 559 milyar dolarlık sabit üretim araçları eklemiş envanterine (arazi ve doğal kaynaklar hariç).

Çin, ~135,5 milyar \$ ile 1.

ABD ~67,9 milyar \$ ile 2.

Hindistan ~54,7 milyar \$ ile 3. olmuş.

Onları

Nijerya

Endonezya

Fransa

Japonya

Rusya

Almanya takip ederek ilk 9 ülkeyi oluştururken **Türkiye hemen arkalarından 11,564 milyar \$'lık Brüt Sermaye Oluşumu %2 pay ile 10. sırayı almış.**

Aynı durumun aynı değer (o yıla ait \$ değeri) üzerinden 2023 yılındaki karşılıklarına bakalım.

2023 (\$ Değeri o yıl cari)

Dünya'da toplam ~758,896 milyar \$'lık Tarımsal Sabit Sermaye yaratılmış. Yani çiftçiler servetlerine bu kadar daha üretim aracı eklemiş, satın almış.

Dünya'daki 10 yıllık artış %35,7 olmuş.

Çin ~209,326 milyar \$ ve %54,4 artışla sağlayarak 1.

ABD ~97 milyar \$ ve %42,9 artışla 2.

Hindistan 83,344 milyar \$ ve %52,2 artışla 3. olurken

2013 yılında;

4. sıradaki Nijerya 2023 yılında 6. sıraya

5. sıradaki Endonezya 2023 yılında 4. sıraya

6. sıradaki Fransa 2023 yılında 5. sıraya

7. sıradaki Japonya 2023 yılında 13. sıraya

8. sıradaki Rusya 2023 yılında 7. sıraya

12. sıradaki İtalya 2023 yılında 8. sıraya

9. sıradaki Almanya 2023 yılında yerini koruyarak 9. sıraya

10. sıradaki Türkiye sadece %2,63 artış ve 11,868 milyar \$ ile 2023 yılında 11. sıraya gelmiş.

10 yıl içerisinde;

% Artış oranı olarak İtalya %62,2 'lik bir artış ile 4 sıra birden sıçrarken, Japonya'nın 2013 yatırım değerinin %40,5 altına (- değer) düşerek 13. sıraya gerilemesi oldukça dikkat çekici ve hatta teknolojik açıdan +- düşündürücü.

Japonya'yı dışarıda bırakırsak bu 10 içerisinde en düşük yatırım yapan çiftçi bizim çiftçimiz.

2013'teki yatırım yapma tutarından sadece %2,63 fazla Brüt Sabit Sermaye Oluşumu yapabilmiş.

Yatırım yapabilmiş, sabit sermaye oluşturma kapasitesini 10 yıl içerisinde sadece %2,63 geliştirebilmiş.

Elbette bu değer dolar bazındaki değer.

Hani on yıllardır yapılan sabit yatırım desteklerinin, çiftlik kurma, modernizasyon, yenileme, makine ekipman destekleri vs işte hepsinin çiftçilerin sermaye oluşumuna katkısı ve etkisi bu kadar.

Şimdi bir de Tarımsal Brüt Sermaye Oluşumunun (Gross Fixed Capital Formation-GFCF) 2015=100 Sabit Fiyatlarıyla oluşumuna bakalım.

Yani 2015'te 100 \$'lık sermaye artışı bugün kaç dolarlık sermaye artışına denk geliyor?

2013 yılında (2015=100 \$)

Dünya'da toplam Tarımsal (Tarım, Ormancılık, Balıkçılık) Sermaye Oluşumu Değeri 511,6 milyar \$.

Cari değerden (559 milyar \$) ~47,5 milyar \$ daha az.

2023 yılında (2015=100 Sabit \$) ise Brüt Sabit Sermaye Oluşum Değeri 683,856 milyar \$

%33,7 artmış.

Cari değerler üzerinden artış ise %35,7 idi.

2013'te 683,856 milyar dolarlık üretim araçlarının değeri kur ve piyasa hareketleri değişiminden kaynaklı olarak 759 milyar \$ olmuş.

Peki Türkiye'nin 2015=100 sabit değerli \$ bazındaki gelişimine bakalım:

2013 yılında 9,49 milyar \$ olan Brüt Sermaye Oluşum Değerimiz ile 9. sırada iken

2023 yılında 10,423 milyar \$ ve %9,8 artış ile 11.sıraya gerilemişiz.

Yani cari değerlerle %2,63 olan gelişim değerimiz (Dünya Ortalaması %35,7) 2015 sabit değerleri ile %9,8 artmış (Dünya Ortalaması %33,7)

%2 civarındaki dünya ortalaması artış farkına karşılık bizdeki farkın %7 civarında olduğunu görüyoruz.

Bu durumu olumlu olarak değerlendirmek mümkün.

Makalenin sonlarındaki kredi kullanımına göre 2013 yılında çiftçilerimizin kullanılan sabit yatırım kredilerinden daha fazla sabit sermaye yatırımı yaptığını görüyoruz. Bu iki veri birbirini destekleyici veriler. Para politikalarının kur ve piyasa dengesizliklerinin daha uyumlu ve daha az dengesizliği halinde, (sabit değerli 2015=100 endexin patlamadığı durumlarda) çiftçilerimizin özsermayeleri ile bile yatırım yapabildiklerini anlıyoruz. Çiftçilerimizin sanıldığı gibi aksine uygun ortamlarda dinamik davranışlara yatkınlığını anlayabiliriz bu sonuçlardan.

Şimdi gelin 2013 yılında TL olarak yaratılan Tarımsal Brüt Sabit Sermaye Oluşumumuzu 2023 Yılındaki ile kıyaslayıp sonra da dolar üzerinden değerleri ile analiz edelim.

Bakalım ne haldeyiz?

2013 yılında TL bazında cari değerlerle 22,016 milyar TL'lik Brüt Tarımsal Sabit Sermaye Oluşumu var.

2023 yılında ise bu değer 259,722 milyar TL.

%1280 artış.

\$ Bazında %2,63 olan cari değerlerle artış TL bazında 1280 olmuş.

Nasıl ama?

Ben olsam şimdi çıkar anlatırım.

10 yılda "çiftçiler servetlerine servet kattılar. Arazi hariç brüt envanter değerleri %1280 ~12,8 kat artı. Biz yaptık bizzz'".

İşte bize anlatılanlar böyle demeyin sakın, kızarım!.

Evet gerçek olan rakamların büyümesi ancak gerçeklik olan ise büyüyen rakamların küresel değerinin aşağı yukarı yerinde sayması (+%2,63).

Yani büyümenin iki kaynağının bariz bir şekilde aynada görülmesi.

TL'nin aşırı değerli olması ve buna bağlı olarak \$'ın Değişim Değerinin, Kullanım Değerinden ucuz olması.

İşte bunu ben 2009 yılından beri söylüyorum.

Birkaç kişiye ancak anlatabildim.

Kimsenin hakkını yemeyelim.

İlk bu sunumu ANAP MKYK'sında yapmıştım.

Evet para politikası.

TL'nin aşırı (teknik ifade) değerli olması, kur'un gerçek değerinden düşük olması.

Ve TL'nin değer kaybetmesine rağmen, \$ karşısında gerçek yerinde olmayışı. Değerli olmaya devam etmesi.

Kur artışının baskılanması, (artışının mal-envanter-enflasyon-satın alma gücü gibi değerlerden bağımsız olarak kıymetlendirilmesi nedeniyle), kullanım değeri ile değişim değeri arasındaki farkın açılması.

İşte bizim için ana sorun noktası burası.

Bu durum sadece sermaye birikimindeki bu çarpıklığa yol açmıyor.

Aynı zamanda bizim ürün fiyatlarının küresel fiyatlar karşısında pahalı ya da yurtiçi satın alma değerinin, kurun değişim değerinden pahalı olmasından kaynaklanıyor.

Yani bizim ürünler küresel piyasalara göre pahalı oluyor.

Ama bunun nedeni kesinlikle maliyetler ve girdi fiyatları değil.

Ve ben de 15 yıldır buna yırtıyorum.

Dünyanın her yerinde bir ürünün girdilerinin toplamının (ister hayvansal ister bitkisel) ortalama birim maliyet değeri üç aşağı beş yukarı aynıdır.

Birinde gübre pahalı ise diğerinde su pahalıdır, işçilik pahalıdır.

Yem pahalı ise arazi kira değeri ucuzdur.

Şöyle açıklayalım:

1 \$= 1 TL (Paranın TL olarak kullanım değeri)

1 TL= 1 Kg Buğday (Paranın değişim değeri)

Bu durumda hem 1 \$ hem de 1 TL, 1 Kg Buğday alabiliyor.

Endeks=100 ise sonuç da 100 olur.

Eğer;

1 \$= 1 TL, ama 1 Kg Buğday= 1,1 TL ise sizin TL'niz Buğday olarak %10 sıfır noktasından daha pahalıdır.

1 \$, 1 Kg Buğday karşılığında 1,1 \$ olmamış ama TL= 1,1 olarak \$ karşısında %10 değerli olmuştur.

Yani siz doları baskılayıp 1,1 TL yapmamış, 1 TL'de tutarak Buğday'ı \$ karşısında %10 ucuzlatmış oluyorsunuz.

TL'nin bu değişim değeri bütün girdiler için aynı sonucu verir.

Yani \$ düşük kalmış, TL değerlenmiş, ürün değeri artmış ama sonuçta ürün değişim değeri %10 kaybetmiştir.

Doların bütün dolaşımlarında eğer 1 \$=1 €, veya 1 £ olmadığında bütün mallar için benzer durum geçerlidir.

Örneğin; 1 Kg Gübre, 1 Litre Mazot, 1 Kg ilaç ister iç üretim ister dış üretim olsun, 1 TL değil 1,1 TL olacaktır.

Bu durumda dışarıda 240 \$ olan Buğdayın tonu içeride 264 \$ karşılığında olacaktır.

İşte bizim yaşadığımız sendromun ana kaynağı budur.

Bu sorunu çözmediğimiz müddetçe, girdiler pahalı vs anlatımlarını dinlemeye devam edeceğiz.

Küçük bir ara not vermek lazım burada.

Para politikasından kaynaklanan bur durum sadece Tarım Sektörünü ve tarımsal sermaye oluşumunu etkilemiyor. Bugün sanayici ve ihracatçılarda bundan şikâyet ediyor.

Konumuza geri dönersek;

Anlayacağınız rakamlar bizim açımızdan büyüyor ama küresel değerler, yani küresel rekabet büyümüyor.

Şimdi bir şey daha yapalım ve TL üzerinden cari değerlerle yani güncel değerlerle **Net Sermaye Birikimize/Stok bakalım:**

2013 yılında 243,373 milyar TL iken

2023 yılında yine yüksek irtifa uçuşla 2,131 trilyon TL olmuş.

Artış oranı %876

Peki bu durum, 2015=100 yani 2015 fiyatları sabitken 100 TL, 2023 yılında yine 100 TL gücünde olsaydı 2023 yılındaki Tarımsal Net Sermaye Stokumuz/birikimiz ne kadar olacaktı?

2013'te 285,357 milyar TL

2023'te 214,442 milyar TL

Azalış-%24,85

Yani TL sabit kalsaydı, enflasyon olmasaydı, sermaye araçları fiyatları sabit kalsaydı, paramızın gücü aynı olsaydı, paramızın kullanım değeri ile değişim değeri eşit kalsaydı, bizim elimizdeki sermaye oluşumu artmasa bile en azından ~%25 azalmamış olacaktı.

Olacaktı desem de doğru söz; OLMUŞ, maalesef, zaten.

Yani elimizdeki yatırım araçlarının bugünkü değeri büyümüş ama gerçek değerleri ile %25 zarardayız.

100 TL ile 4 birim değer alacakken ancak 3 birim değer alabilmişiz. 3 Birimlik yatırımı 2013'teki 4 birim parayla ancak yapabilmışiz.

Başka bir ifade ile artış oranı %876 değil de %1168 olmalıydı ki 2015=100 endeksinin sıfır değişim noktasına ulaşabilsin. Yani ancak bu şekilde 2013'teki Net Sermaye Envanterimizi korumuş olacaktık.

Peki, bir veri daha analiz edelim.

Net Tarımsal Sermaye Stokları:

(Cari) \$ Bazında Değeri

Yani eldeki (araziler hariç) net sabit varlıklara ait (bir yıldan fazla kullanılan) sabit kıymetli üretim araçlarının amortismanları, tüketim sermayeleri, kullanımdan kaynaklı değer kayıpları düşüldükten sonra geriye kalanların değerinin güncel \$ değerleri.

Bir yer de çiftçinin elindeki envanterin piyasa öncesi kazanç/birikim değeri, net değeri.

Yani amiyene tabirle yastık altı değeri.

Cepteki net değer.

2013'te

Dünya toplamı (cari \$ değeri) 5,578 trilyon \$

2023'te 7,291 trilyon \$

Ortalama artış %30,7.

2023'te;

Çin %75,6 artışla 1,866 trilyon \$, 1.

ABD %63 artışla 941,6 milyar \$, 2.

Hindistan %58,6 artışla 796 milyar \$, 3.

Endonezya 4.

Nijerya 5.

Almanya 6.

İtalya 7.

Rusya 8.

Fransa 9.

Japonya 10.

Avustralya 11.

Tayland 12.

Brezilya 13.

Türkiye 14.

2013 ilk üç sıralama aynı iken 7. ve 8. sıradaki Nijerya ve Endonezya'nın Net Sermaye Birikimlerinin üç'er basamak sıçraması oldukça dikkat çekici.

Türkiye 2013 yılında 127,837 milyar \$ ile 12. sırada iken 2023 yılında 89,767 milyar \$ ile 14.lüğe düşmüş.

Yanlış okumadınız ülkemiz cari yani o yıla ait dolar bazında (-) %29,78 değer kaybetmiş.

Dolar bazında net sabit sermaye stokumuz 38 milyar \$ azalmış.

Dünya ortalamasına göre ~%60,5 değer kaybetmişiz.

Yani net sermaye stokumuz dolar bazında resmen tereyağı gibi erimiş gitmiş.

Başka bir anlatımla 2013 te 100 \$'lık Net Tarımsal Sermaye Stokumuz 70 \$'a düşmüş.

Bu veriye göre, Japonya ve İtalya için de durum iç açıcı değil.

Japonya %38,5

İtalya %18,5 değer azalması yaşadı.

Burada şöyle bir tartışama olabilir:

Ülkeler yatırım yapma ihtiyacı sınırlarına gelmiş, yatırım araçları daha ucuz teknolojiler ile değişmiş, tarımsal faaliyetler şekil, biçim, tür değiştirmiş, o yüzden net sermaye stokları düşmüş olabilir.

Ben bunlardan ikincisi dışındakileri biz hariç değerli bulmuyorum. Ülkelerin içinde bulundukları durumlarına göre değişik yorum yapma imkânımız var.

Örneğin; İtalya 10 yıllık süre içerisinde 2023 yılı için Brüt Sabit Sermaye Oluşumu açısından %62,2'lik büyük bir gelişme rakamı yakalamış idi. Oysa buradaki Net Sermaye Stokunda önemli bir düşüş var. Bunun anlamı, 2023 yılında ciddi anlamda, envanter eklemesi olmuş olsa da mevcut envanterden kayıpların da olması nedeniyle, bu eklemeler dahi, mevcut envanterin 2013 seviyesine gelmesini sağlayamamış. Bana göre, İtalya özellikle sabit sermaye araçlarında son yıllarda bir yenileme, yenilenme, yeni modellemeler üzerinden daha teknolojik ve uygun üretim araçları ile eski-yaşlı klasik araç ve yapıları değiştirme noktasında böyle bir ikileme düşmüştür diyebiliriz.

Madem baktık, o zaman 2015=100 Sabit Değeriyle Net Sermaye Stoklarına da bakalım:

Ki; Bu değer gerçeklik olan yani küresel olarak tarım sektörünün gerçek net sermayesini yansıtır.

En azından son 10 yıllık seyrini.

2015=100 Kabul edildiğinde Dünyanın Net Sermaye Tarımsal Sermaye Stokunun (arazi ve doğal kaynaklar hariç) \$ bazında cari değeri:

2013 için

Küresel değer, 5,05 trilyon \$

Çin

ABD

Hindistan ilk sırada.

İlk üç sıranın toplam değer içindeki yeri, 2,082 trilyon \$, payı ise %41,3'tür.

4.İtalya

5.Almanya

6.Japonya

7.Endonezya

8.Nijerya

9.Fransa

10.Rusya ilk on ülke.

İlk on ülkenin payı %62,4 ve 3,153 trilyon \$

Türkiye bu sıralamada 12. sırada.

Küresel payı 104,91 milyar \$ ve %2,08.

2023 için

Küresel değer 6,497 trilyon \$

Ortalama artış oranı %28,6

Çin

ABD

Hindistan yine ilk 3 sırada.

İlk üç sıranın toplam değer içindeki yeri, 3,265 trilyon \$, payı ise %50,26'dır.

Görünen o ki bu 3 ülke atak yapmaya devam ediyor.

İlk on ise bazı ülkeler açısından sıçrama bazıları açısından durağanlık bazıları için ise düşüş gösteriyor.

2013'te 4. olan 2023'te İtalya 5.

5. Almanya 6.

6. Japonya 9.

7. Endonezya 4.

8. Nijerya 7.

9. Fransa 10.

10. Rusya 8. Sırada yer alıyor.

İlk 10 sıranın payı %66,84'e değeri ise 4,343 trilyon \$'a çıkıyor.

192 ülkeden kalan 182 ilke ise Net Sermaye Birikiminin sadece 1/3'üne sahip.

Türkiye bu seride de maalesef yine düşüşte.

12. sıradan 16. sıraya geriliyor.

Küresel Net Sermaye Birikiminden aldığı pay %1,21'e düşüyor.

2013'teki 104,91 milyar \$ olan değer %24,8 azalarak 78,839 milyar \$'a düşüyor.

Küresel ortalamadan dahi %53,4 oranında sapıyor. Yani aslında küresel yarışta yarı yarıya kayıp yaşıyor.

Bu rekabette gelişmiş tarım ülkeleri olarak bilinen Fransa, Almanya, İtalya, Japonya gibi ülkelerin durağan kalması ya da düşüşte olması bize bu ülkelerin gelişmişliklerinin istikrarlı olmadığını gösterebileceği gibi (sabit yatırımlarının sınırlarında olmaları vb. gibi) artık gelişme trendlerinin yavaşladığını, kaynakların hızlı tükendiğini de söyleyebilir. Ben bu ülkeler için son öngörüğü daha güçlü görüyorum. Bu ülkeler için yaptığım tüm okumalar bu durağanlığı çağırıyor.

Meraklıları çok diye yazayım.

Hollanda'nın bu kategorilerde esamesi bile okunmuyor.

Şimdi bir özet yapalım:

Çin

ABD

Hindistan her kategoride ilk 3 sırada.

Bunun arazi, çiftlik sayısı, nüfus ile doğrudan bağlantıları var.

Asıl tartışma kalanlar için.

Endonezya

Nijerya

Rusya hızlı gelişme içerisinde.

Geriden gelip küresel tarımsal aktörler olan Fransa, İtalya ve Almanya gibi ülkeleri sollamış durumdalar.

Tayland, Vietnam, Avustralya ise oldukça etkileyici ve dikkat çekici bir gelişme içinde.

Brezilya, Arjantin ise ülkelerinin ekonomik sorunlarından nasiplenenden.

Asansör gibi ilk 15-20 içinde gidip geliyorlar.

Bize gelince TL bazında acayibiz. Hem yıllık brüt sermaye oluşumunda hem net sermaye stoklarında /birikiminde uçmuşuz.

Neredeyse uzaya çıkmak üzereyiz.

Artış oranlarına bakar mısınız?

%1280

%876

Ancak iş gelip çatınca \$ bazındaki değerler ile 2015=100 sabit değerli gerçekliklere o zaman sürekli kan kaybetmişiz.

Bu durum tahmin edilenden daha büyük olumsuz sonuçlar demektir.

Küresel rekabette gittikçe zaman, zemin, para, değer ve gelişme trendi kaybediyoruz.

Oysa Nijerya ve Endonezya'dan önce bizim bu dörtlü koşulunu yapmamız lazımdı.

Çünkü her şeyimiz ve avantajlarımız vardı.

Şimdi gelelim konuyla doğrudan bağlantılı olan ülkemizdeki Çiftçi Borçlarına.

Çiftçiler, birkaç kanaldan borçlanıyor.

Bunlardan en yakın ve belki en kolay olanı "piyasa borçları".

Yani akaryakıt, ilaç, gübre, yem, kaba ve kesif yem malzemeleri vb. işletme giderleri için yapılan kısa vadeli piyasa borçları. Bu borçların en temel özelliği çoğunlukla nakit alışverişli olmayan borçlar. Son dönemde banka kartlarına taksitli kullanımlar artmış olsa da geleneksel tavrı hasata kadar alınıp hasat

sonrası ödenen aynı borçlar. Yani hasat sonrası kaç lira ise o değerden ödenen borçlar. Yine sözleşmeli üretimler için (örneğin; Tütün, Şeker pancarı, Sebzeler ve Meyveler gibi) alınan nakdi ve aynı avans borçları. Bunların tamamı işletme borçları. Bu borçların toplam çiftçi borçlarının %15-20'si kadar olduğunu deneyim ve saha çalışmamızdan biliyoruz.

Diğer bir çiftçi borçlanma kanalı ise Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği (TKKMB) kooperatifleri üzerinden yapılan borçlar. Ben bu benzeri kurumlar için **tarımsal finans kurumu** tanımını kullanıyorum. TKKMB'den yapılan borçların büyük çoğunluğu son iki yıla kadar yine işletme kredisi nitelikli borçlar idi. Makine ekipman borçları toplam borçların üçte biri kadarını oluşturuyordu. Ancak son iki yılda bu tablo bozuldu ve makine ekipman kredileri aşırı finansman maliyetleri nedeniyle kullanılamaz oldu.

Diğer kanal ise özel ve kamu bankaları.

Kamu Bankaları arasında ise hemen hemen nerdeyse tamamı Ziraat Bankası.

Büyük kısmı ise 2004 yılından buna yana uygulanan Sübvansiyonlu Tarımsal Krediler.

Biz hem veri güvenliği hem de diğer kanallara ait borçların konumuzun içeriğine fazla katkısı olmayacağından banka borçlarını kullanacağız.

Çiftçilerin banka borçları 3 kategoride oluşuyor.

Kısa vadeli borçlar, yani işletme kredisi türevleri, genellikle 1-1,5 yıl ve daha az vadeli,

Orta ve uzun vadeli borçlar, yani sabit yatırım materyalleri (makine-ekipman, bina, yapılar, damızlık hayvanlar vb). 18 ay ve 7 yıl arası vadeli,

Gayri Nakdi Krediler (Ki; bu kısım sürekli ihmal ediliyor, yok sayılıyor) yani tarımsal varlıkların bina, arazi, ekipman ve makinelerin teminat olarak verildiği krediler için ipotek karşılığı borçlardır.

Biz bu çalışma için BDDK verilerinden yararlanıp orta ve uzun vadeli banka borçlarını kullanacağız. Analizimizi bu veriler üzerinden yapacağız.

	Sektörel Kredi Dağılımı (bin TL), Dönem:2013/12	Kısa Vadeli Nakdi Krediler	Orta ve Uzun Vadeli Nakdi Krediler	Nakdi Krediler	Takipteki Krediler	Toplam Nakdi Krediler	Gayri Nakdi Krediler	TOB Toplam Nakdi+GN
1	Tarım, Avcılık ve Ormancılık	18.082.628	17.503.816	35.586.444	1.284.924	36.871.368	2.577.380	39.448.748
2	Tarım	17.521.876	16.798.270	34.320.146	1.244.048	35.564.194	2.276.608	37.840.802
3	Avcılık	16.892	12.694	29.586	376	29.962	2.739	32.701
4	Kereste ve Orman Ürünleri	543.860	692.852	1.236.712	40.500	1.277.212	298.033	1.575.245
5	Balıkçılık	493.230	389.614	882.844	36.014	918.858	54.581	973.439
BDDK/EK	TOPLAM	18.575.858	17.893.430	36.469.288	1.320.938	37.790.226	2.631.961	40.422.187

2013 yılında

Çiftçilerin toplam orta ve uzun vadeli yani yatırım amaçlı borçları 17,893 milyar TL.

Toplam borçları ise GNK'lar hariç 37,79 milyar TL.

Toplam borca oranı GNK'lar hariç %47,35, dahil %44,3

Aynı yılda (2013) Brüt Sermaye Oluşum Değerimiz 22,016 milyar TL

\$ Bazında ise 11,564 milyar \$

(MB 2013 Ortalama Alış Kuru 1,90131 TL, Satış Kuru 1,90543 TL, Ortalama 1,9033 TL)

Kullandırılan orta ve uzun vadeli kredi toplamının \$ değeri 9,4 milyar \$ (Ki; Bu miktarın tamamı o yıla ait değildir, biriken kredi tutarıdır).

Bu tutarın tamamını Brüt Sermaye Oluşumu olarak görsek dahi, çiftçilerimiz 2023 yılında kredi dışında da sabit değerli sermaye oluşturabilmiş.

Başka bir bakış açısı ise çiftçilerimiz biriken borçlarından daha fazla (%18,7) sermaye oluşturabiliyormuş.

2023 yılında

Çiftçilerin toplam orta ve uzun vadeli yani yatırım amaçlı borçları 391,877 milyar TL.

Toplam borçları ise GNK'lar hariç 605,733 milyar TL.

Toplam borca oranı GNK'lar hariç %64,7, dahil %61,3.

	Sektörel Kredi Dağılımı (bin TL), Dönem:2023/12	Kısa Vadeli Nakdi Krediler	Orta ve Uzun Vadeli Nakdi Krediler	Nakdi Krediler	Takipteki Krediler	Toplam Nakdi Krediler	Gayri Nakdi Krediler	TOB Toplam Nakdi+GN
1	Tarım, Avcılık ve Ormancılık (2+3+4)	204.878.821	383.444.843	588.323.664	2.105.136	590.428.800	30.329.049	620.757.849
2	Tarım	200.718.016	381.330.341	582.048.357	2.072.753	584.121.110	24.973.003	609.094.113
3	Avcılık	89.159	87.037	176.196	1.572	177.768	16.525	194.293
4	Kereste ve Orman Ürünleri	4.071.646	2.027.465	6.099.111	30.811	6.129.922	5.339.521	11.469.443
5	Balıkçılık	6.807.793	8.432.417	15.240.210	63.748	15.303.958	3.214.276	18.518.234
BDDK/EK	TOPLAM	211.686.614	391.877.260	603.563.874	2.168.884	605.732.758	33.543.325	639.276.083

Aynı yılda (2023) Brüt Sermaye Oluşum Değerimiz 281,738 milyar TL

\$ Bazında ise 11,868 milyar \$

(MB 2023 Ortalama 23,7482 TL, Veri alım tarihi 28.05.2025)

Orta ve Uzun vadeli krediler değeri 391,877 milyar TL, 16,5 milyar \$ (Ki; Bu miktarın tamamı o yıla ait değildir, biriken kredi tutarıdır).

Bu tutarın tamamını Brüt Sermaye Oluşumu olarak görsek dahi, çiftçilerimiz 2023 yılında kredi dışında Brüt Sabit Sermaye Oluşumu yapamadıkları gibi döviz bazında 4,632 milyar \$ kredi kaynaklı açık vermişler. Yatırıma dönüşmeyen tutar olarak görebiliriz. Oysa bu kredilerin amacı, sabit yatırımlar yapılmasıdır.

Başka bir bakış açısı ise çiftçilerimiz bu defa yıllık sabit sermaye birikimlerinden %39 daha fazla kredi kullanmışlar.

Yani aslında 10 yıl önce kredilerden daha fazla damızlık hayvan, barınaklar, ser'alar, kümesler, makine ve ekipmanlar, çiftlik yapıları, balıkçı gemileri edinirken bu defa kullanılan kredilerin (biriken) tamamından bile daha az envanterlerine mal ve ekipman kazandırabilmişler. Anlaşılan o ki kullanılan kredileri sabit sermaye oluşumları için bile kullanamamışlar. Öz sermaye ve diğer sermaye kaynaklarından yatırım yapılması durumu hiç devreye girmemiş.

Bırakın kendi sermayelerini kullanmayı kredilerden bile ancak ~%72'si ile sabit sermaye birikimi yapabilişler.

Burada kredi verimliliğini sorgulamak, ya da krediye muhatap yatırım verimliliğini sorgulamak gerekiyor.

Çiftçilerin belki de gereksiz, olması gerekenden daha fazla, fizibl olmayan projeler ile borçlandırılmasını sorgulamak gerekiyor.

Dahası, yatırım maliyetlerini yani Traktör ya da Damızlık Hayvan veya İnşaat maliyetlerini sorgulamak ve çiftçilerin gereğinden fazla borca sokulmasını sorgulamak gerekiyor.

2013 yılında %44,3 olan Orta ve Uzun Vadeli Kredilerin toplam oranları (GNK'lar dahil) 2023'te %61,3'e çıkıyor. 2025/3. Ay da %61,1 oluyor.

Oysa normal bir kredi seyrinde işletme kredilerinin yani kısa vadeli dönemsel kredilerin daha fazla olması beklenir. Çünkü bu ihtiyaçlar-rakamlar, ülkedeki toplam tarımsal üretim değerine göre yatırımlardan daha büyük rakamlardır. Kaldı ki, bizim gibi tarımsal işletme özsermayesi sorunu yaşayan ülkelerde beklenen budur.

Burada şöyle bir sav öne sürülebilir.

İyi ya işte bizim çiftçilerimizin işletme özsermayesi ihtiyacı yok.

Çiftçilerimiz kendi gelirlerinden özsermaye ayırabiliyorlar. Hatta yatırım bile yapıyorlar işte...

Yani uçan, kaçan bir tarım sektörü var işte denebilir.

Tıpkı TL bazındaki yukarıda uçtuğumuz kaçtığımız değerler gibi.

!!!

2013 yılındaki Brüt Sabit Sermaye Oluşum Değerimizin 2023 yılında TL bazında %1280 artması gibi.

Ben ise bu durumu ne yazık ki böyle yorumlayamıyorum.

En iyi olasılıkla mevcut küçük çiftlikler için işletme "işletme kredisine erişim" sıkıntısı, işletme kredisini takla attırarak sürdürmenin tıkanması sıkıntısı ve orta uzun vadeli kredilerin çiftçiler dışındaki yatırımcılar tarafından verimli kullanılmaması meselesi olarak okuyorum.

Güncel çiftçi borç verisini de verelim:

2025/Mart

Çiftçilerin bankalara toplam orta ve uzun vadeli yani yatırım amaçlı borçları 637,441 milyar TL.

Toplam borçları ise GNK'lar hariç 996,178 milyar TL.

GNK'lar dahil toplam banka borçları 1,043 trilyon TL.

Buna yaklaşık 75-80 milyar TL'lik Tarım Kredi Borçlarını eklememiz lazım.

1,120 trilyon TL.

%15 Tahminli piyasa borcunu da eklersek 1,288 trilyon TL'lik bir hesap çıkar karşımıza.

	Sektörel Kredi Dağılımı (bin TL), Dönem:2025/3	Kısa Vadeli Nakdi Krediler	Orta ve Uzun Vadeli Nakdi Krediler	Nakdi Krediler	Takipteki Krediler	Toplam Nakdi Krediler	Gayri Nakdi Krediler	TOB Toplam Nakdi+GN
1	Tarım, Avcılık ve Ormancılık (2+3+4)	343.111.343	621.326.669	964.438.012	5.699.844	970.137.856	43.535.222	1.013.673.078
2	Tarım	337.128.678	617.531.257	954.659.935	5.388.434	960.048.369	39.581.825	999.630.194
3	Avcılık	97.016	181.356	278.372	4.117	282.489	31.269	313.758
4	Kereste ve Orman Ürünleri	5.885.649	3.614.056	9.499.705	307.293	9.806.998	3.922.128	13.729.126
5	Balıkçılık	9.859.724	16.114.554	25.974.278	65.861	26.040.139	3.403.526	29.443.665
BDDK/EK	TOPLAM	352.971.067	637.441.223	990.412.290	5.765.705	996.177.995	46.938.748	1.043.116.743

Yoruldunuz.

Ben de.

Toparlayalım:

• Ülkemiz tarımsal sermaye birikimi, tarımsal sermaye oluşumu ve finansal verimlilik açısından sürekli kan kaybediyor.

• 2013-2023 arasındaki 10 yıllık dönemde Küresel olarak Brüt Sabit Sermaye Oluşumu Cari \$ değeri üzerinden %35,7 artarken, ülkemizin bu değeri %2,63. Küresel geri kalma oranımız bu dönem için %33. Küresel payımız, %2'den %1,56'ya düşmüş. Küresel olarak, 10. Sıradan 11. Sıraya düşmüşüz.

• 2013-2023 arasındaki 10 yıllık dönemde Küresel olarak Brüt Sabit Sermaye Oluşumu 2015=100 sabit değeri ile \$ bazında %33,7 artarken, ülkemizin bu değeri %9,8. Küresel geri kalma oranımız bu dönem için %23,9. Küresel payımız, %1,85'den %1,52'ye düşmüş. Küresel, 9. Sıradan 11. Sıraya düşmüşüz.

• 2013-2023 arasındaki 10 yıllık dönemde Küresel olarak Net Sermaye Birikimi/Stoku Cari \$ Değeri ile %30,7 artarken, ülkemizin bu değeri -%29,8. Küresel geri kalma oranımız bu dönem için %60,5. Küresel payımız, %2,29'dan %1,23'e düşmüş. Küresel olarak, 12. Sıradan 14. Sıraya düşmüşüz.

• 2013-2023 arasındaki 10 yıllık dönemde Küresel olarak Net Sermaye Birikimi/Stoku 2015=100 sabit değeri ile \$ bazında %28,6 artarken, ülkemizin bu değeri -%24,8. Küresel geri kalma oranımız bu dönem için %53,4. Küresel payımız, %2,08'den %1,21'e düşmüş. Küresel olarak, 12. Sıradan 16. Sıraya düşmüşüz.

• Türk Lirası bazında Türkiye'nin 2013-2023 arasındaki 10 yıllık dönemde yıllık Tarımsal Brüt Sabit Sermaye Oluşum Değeri 22,016 milyar TL'den 281,738 milyar TL'ye çıkmış. Artış oranı %1280.

• Türk Lirası bazında Türkiye'nin 2013-2023 arasındaki 10 yıllık dönemde yıllık Tarımsal Net Sabit Sermaye Birikimi/Stoku yani Toplam Varlıklar Cari Değeri 243,373 milyar TL'den 2,231 trilyon TL'ye çıkmış. Artış oranı %876.

• Türk Lirası bazında Türkiye'nin 2013-2023 arasındaki 10 yıllık dönemde yıllık Tarımsal Net Sabit Sermaye Birikimi/Stoku yani Toplam Varlıklar Değeri, 2015=100 TL sabit olduğunda, 285,357 milyar TL'den 214,442 trilyon TL'ye düşmüş. Azalış oranı (-) %24,85.

• Özetle; mevzu TL bazında rakamların büyümesi olunca bayağı bayağı büyümüşüz. Ama mevzu gerçeklik olup yani rakamlar enflasyon ve deflasyondan arındırıldığında, yine mevzu gelip, kur'un baskıladığı TL'nin değerli olduğu gerçeği ile karşılaştığında, tablonun kötü, çok kötü olduğunu okuyabiliyoruz. Ülkemizin tarım sektörü hem kendi içinde hem de küresel arenada Sermaye Oluşumu ve Sermaye Birikimi açısından kan kaybediyor.

• Tarım sektörü krediler üzerinden yatırım alıyor. Ancak son on yılda kredilerin oransal dağılımında orta ve uzun vadeli yatırım kredilerin oranı toplam banka kredileri içerisinde (bu yazının içerdiği) %40'lardan %60'lara çıkmış olsa da çiftçilerin kendi özsermayeleri ile TL bazında yaptıkları yatırımlar kalmadığı gibi kullanılan krediler, yıllık brüt sermaye oluşumu değerine yansımamış, neredeyse %30 altında bir brüt sermaye oluşumu sağlayabilmişlerdir. Bu durum izaha muhtaç bir durumdur?

Siyasetçilere sufle verelim o zaman 😊

Nerede bu krediler?

Nerede bu paralar?

Kim kullanıyor bu kredileri?

Kullanıyorsa neden gerçekleştirmeleri üretim araçları sermayesi olarak görünmüyor?

Kim bu hesabı yanlış yapıyor?

Gibi...

O halde durumda girişteki soruyu tekrar edelim:

ÇİFTÇİ NEDEN BU KADAR BORÇLU?

ÇİFTÇİ YATIRIM YAPABİLİYOR MU?

YAPMIŞ MI?

TL BAZINDA RAKAMLAR BÜYÜYÜNCE HER ŞEY SÜT LİMAN OLUP, EN KRALINDAN ÇİFTLİKLER, EN KRALINDAN MAKİNE EKİPMANLAR, EN KRALINDAN BİNA VE YAPILAR KURUP PARAYA PARA MI DEMEMİŞİZ?

EYY ÇİFTÇİLER,

SİZE DİYORUM.

BİZİ KANDIRIYORSANIZ BEN KİMSEYE DEMEM.

KULAĞIMA SÖYLEYİN...

Kaynaklar:

FAO Tarımsal Yatırımlar ve Sermaye Stoku Analitik Özet Rap.

FAOSTAT

BDDK

Merkez Bankası

Analizler, hesaplamalar

Ergin KAHVECİ

28.05.2025

Küresel Tanımsal Brüt ve Net Sabit Sermaye Birikim ve Artış Trendleri ile Türkiye Kıyaslaması 2013-2023									
Ülke	Yıl	Öge	Madde	Birim	Değer	Sırası	Küresel Pay %	Artış-Azalış Oranı %	Küresel Geri Kalma %
Dünya-Global	2013	\$ Değer (Cari)	Brüt Sabit Sermaye Oluşumu	milyar \$	559,2				
Türkiye	2013	\$ Değer (Cari)	Brüt Sabit Sermaye Oluşumu	milyar \$	11,564	10	2,06		
Dünya-Global	2023	\$ Değer (Cari)	Brüt Sabit Sermaye Oluşumu	milyar \$	758,896			35,7	
Türkiye	2023	\$ Değer (Cari)	Brüt Sabit Sermaye Oluşumu	milyar \$	11,868	11	1,56	2,63	33,07
Dünya-Global	2013	2015=100 \$ Değeri	Brüt Sabit Sermaye Oluşumu	milyar \$	511,6				
Türkiye	2013	2015=100 \$ Değeri	Brüt Sabit Sermaye Oluşumu	milyar \$	9,49	9	1,85		
Dünya-Global	2023	2015=100 \$ Değeri	Brüt Sabit Sermaye Oluşumu	milyar \$	683,856			33,7	
Türkiye	2023	2015=100 \$ Değeri	Brüt Sabit Sermaye Oluşumu	milyar \$	10,423	11	1,52	9,8	23,9
Dünya-Global	2013	\$ Değer (Cari)	Net Sermaye Birikimi/Stoku	trilyon \$	5,578				
Türkiye	2013	\$ Değer (Cari)	Net Sermaye Birikimi/Stoku	milyar \$	127,837	12	2,29		
Dünya-Global	2023	\$ Değer (Cari)	Net Sermaye Birikimi/Stoku	trilyon \$	7,291			30,7	
Türkiye	2023	\$ Değer (Cari)	Net Sermaye Birikimi/Stoku	milyar \$	89,767	14	1,23	-29,78	60,48
Dünya-Global	2013	2015=100 \$ Değeri	Net Sermaye Birikimi/Stoku	trilyon \$	5,05				
Türkiye	2013	2015=100 \$ Değeri	Net Sermaye Birikimi/Stoku	milyar \$	104,91	12	2,08		
Dünya-Global	2023	2015=100 \$ Değeri	Net Sermaye Birikimi/Stoku	trilyon \$	6,497			28,6	
Türkiye	2023	2015=100 \$ Değeri	Net Sermaye Birikimi/Stoku	milyar \$	78,839	16	1,21	-24,8	53,4
Türkiye	2013	Değer TL (Stnd.Cari)	Brüt Sabit Sermaye Oluşumu	milyar TL	22,016				
Türkiye	2023	Değer TL (Stnd.Cari)	Brüt Sabit Sermaye Oluşumu	milyar TL	281,738			1280	
	2013	Değer TL (Stnd.Cari)	Net Sermaye Birikimi/Stoku	milyar TL	243,373				
	2023	Değer TL (Stnd.Cari)	Net Sermaye Birikimi/Stoku	trilyon TL	2,131			876	
Türkiye	2013	2015=100 TL Değeri	Net Sermaye Birikimi/Stoku	milyar TL	285,357				
Türkiye	2023	2015=100 TL Değeri	Net Sermaye Birikimi/Stoku	milyar TL	214,442			-24,85	
FOASTAT /Çalışma ve Makale Ergin KAHVECİ*					İzinsiz kullanılamaz.				